

Eva KÚCHOVÁ

Vieweghov thriller *Mafie v Praze* – fenomén českého postmodernizmu

Abstract:

The Czech writer Michal Viewegh wrote his postmodernistic novel *Mafie v Praze* in cooperation with investigative journalist of the daily newspaper *Mladá Fronta Dnes* Jaroslav Kmenta. The book takes place in Praha and describes in realistic picture the darkness of contemporary Czech society. The plot is based on the true stories and the characters are inspired by real people who act under the pressure of circumstances. But according to the author, the readers have to note that it is clearly a fiction. The reader meets with murder and murderer, influential politicians, Mafia and simple people, with motives of chase, investigation and even love. Viewegh chose for his story the detective genre, but he didn't understand it traditionally. He chose this genre in terms of change of identity because of controversial theme and postmodernistic style whereas postmodernistic literature is considered dangerous and its speech is focused against system.

Keywords: Michal Viewegh, *Mafie v Praze*, novel, postmodernism, Czech literature, 21st century

Súčasný český spisovateľ Michal Viewegh pred nedávnom vydal v spolupráci so známym investigatívnym novinárom MF Dnes Jaroslavom Kmentom svoj dete-

ktivny román s názvom *Mafie v Praze*. Ako samotný názov predpovedá, ani tematicky, ani žánrovo nejde o jednoduchý príbeh. Autor o ňom hovorí ako o svižnej a vtipnej gangsterke, ktorá „*ale navíc bude (na rozdíl od méně ambiciózních detektivních příběhů) nebezpečně pravdivým obrazem současné české reality a její nemilosrdně jízlivou satirou*“¹ a pritom dodáva, že pri čítaní dennej tlače začal vážne uvažovať o druhom diele s pracovným názvom *Republika gaunerů*.²

Viewegh si pre svoj zámer prerozprávania súčasnej českej reality vybral detektívny žáner, ktorý formou a obsahom korešpondoval s prežívanou spoločenskou situáciou. Ako postmodernista siahol v duchu pluralizmu k tradičnému žánru, avšak tradične ho nechápal. K tvorbe diela sa vyjadril nasledovne: „*Baví mě nutnost respektovat žánrová pravidla. Věděl jsem, že pokud má být Mafie v Praze thriller, pokud to má být čtivé a zábavné, nemůžu text příliš zahltit realitami z české politiky, popisovat nekonečné pavouky, kdo co vytuneloval, kdo co ukradl, že nao-pak musím zůstat srozumitelný. Čili je tam velká míra zjednodušení a nepatrná nadsázka – třeba v tom, jak pojednávám ruskou mafii nebo některé politiky.*“³

Jeho detektívka sa stala nástrojom pre ironickú hru a zosmiešňovanie nedávných udalostí, ktoré Viewegh v diele prehodnocoval šokujúcim spôsobom. Z jeho poznámky v úvode sa dozvedáme, že kniha je voľne inšpirovaná mnohými trestnými činmi, ktoré sa v Česku stali bez toho, aby ich páchatelia boli odhalení a potrestaní. Cieľom bolo popísať skutočné udalosti a skutočné osoby, ale ako píše „*podle nezadatelného práva beletristy. Zamýšlel jsem napsat fiktivní thriller, jenž dodrží všechna pravidla žánru (včetně zábavné nadsázky), ale současně vysloví tvrdé pravdy o současném Česku plném zkorumpovaných politiků, loutkových soudců a státních zástupců, bezcharakterních primátorů a zlodějských starostů, policejních gangů a gangsterských podnikatelů, všehoschopných mafiantů a jejich bodyguardů (bývalých policistů), vekslácko-estébáckých ekonomických klanů, cynických lobbistů, podivných bezpečnostních agentur, skrytých kamer a tajných odposlechů*“⁴ atď.

Viewegh pomocou jazyka vyslovil dobre formulované klamstvá, ktoré nesú v sebe tvrdú pravdu. Čiže sa dá aj povedať, že ním vytvorená verzia spoločenských udalostí potláča všeobecné, doposiaľ známe skutočnosti a ukazuje ich v úplne inej, pre recipienta zrozumiteľnejšej polohe. Podľa autorových slov: „*možná že beletrie může všechny ty zlodějiny pojmenovat účinněji než noviny. Může se dostat i k lidem, kteří už noviny raději nečtou, protože v nich přestali nacházet happyendy*“.⁵

¹ VIEWEGH, M.: *Mafie v Praze*. Brno, Druhé město 2011. S. 9.

² VIEWEGH, M.: www.viewegh

³ VLASÁK, Z.: Michal Viewegh: Aspoň se jim vysmát! Rozhovor o knize v Salonu Práva <http://www.novinky.cz/...-vysmat.html>

⁴ VIEWEGH, M.: *Mafie v Praze*. Brno, Druhé město 2011. S. 8.

⁵ VLASÁK, Z.: Michal Viewegh: Aspoň se jim vysmát! Rozhovor o knize v Salonu Práva <http://www.novinky.cz/...-vysmat.html>

Vieweghov thriller Mafie v Praze – fenomén českého postmodernizmu

Z dôvodu obáv nad možnými právnymi aspektami svojej výpovede či z nej vyplývajúcich prípadných súdnych konaní, Viewegh odcitoval a v plnom znení sa pripojil k prehláseniu Toma Caina, ktorý ho použil v predhovore ku svojmu thrilleru o smrti lady Diany: „*K napsání této knihy mě inspirovali skutečné události a přetrvávající spekulace, které je doprovázejí. Kdekoli to bylo vhodné, snažil jsem se respektovat známá fakta. Přesto jde o výslovnou a jednoznačnou fikci. Kategoricky prohlašuji, že nemám v úmyslu odhalit žádnou domnělou konspiraci, která až dosud zůstala neodhalená či utajená. Investigativní novináři a policejní detektivové se pokoušejí najít odpověď na otázku: „Co se stalo?“ Jako spisovatel jsem se pokusil použít svou představitost a vypracovat odpověď na zcela odlišnou, hypotetickou otázku: „Co kdyby...?“*“⁶

Rovnako ako v iných postmodernistických románoch, aj v *Mafii v Praze* ustupuje príbehový subjekt a do popredia sa dostáva samotný akt rozprávania, teda subjekt naratívny. Tým sa akoby zámerne narušovala iluzivnosť príbehu, keďže je v zmysle rozprávačskej sebareflexie všadeprítomný hlas rozprávača. V skutočnosti nastáva akýsi vývojový pohyb, ktorý podľa D. Hodrovej prebieha na osi od románu-skutočnosti, ktorý je neskôr odhalený ako román-výmysel, k novému románu-skutočnosti. Nastupuje „*antiiluzivní a autotematický román jako nový román-skutečnost*“.⁷

Viewegh a priori však pripomína fiktívnosť príbehu a postáv, čím však veľmi rafinovane poukazuje na mimotextové väzby. Autor sa netají tým, že v románe použil informácie či postavy, ktoré nie sú ďaleko od skutočnosti a sám to vysvetľuje: „*Nemám v románe téměř žádnou informaci, která by se dosud neobjevila v novinách. Je pravda, že výjimečně zajdu dál, protože novináři se některých spojení dopustit nemůžou. Napíšu o sledování politiků na Praze 11, ale nikdo už neudělá spojnicí směrem na magistrát a k mafiánům, kteří se kolem něho pohybují. Já to pod pláštěm fiktivního příběhu udělat můžu, takže šéf bezpečnostní agentury LBA Boris Vítek je v mém románe poskokem pražského kmotra jménem Mord. Ať si každý za ta jména dosadí, koho uzná za vhodné.*“⁸

Viewegh ani v *Mafii v Praze* neopustil pre neho typickú metódu prestupovania a prekryvania cudzích textových prvkov a vlastnej autorskej reči, teda palimpsest. Vsúvaním citácií, alúzií a parafráz do vlastného textu zabezpečil základnú požiadavku kladenú na postmodernistickú tvorbu, ktorou je intertextualita a intertextové vzťahy. Sám priznáva: „*...i mě baví hrát si s jazykem nebo vymyšlet rafinovaný kompoziční plán. Snažím se psát moderně, používat rychlé „filmové“ střihy, citáty*

⁶ VIEWEGH, M.: *Mafie v Praze*. Brno, Druhé město 2011. S. 8.

⁷ HODROVÁ, D.: *Hledání románu: kapitoly z historie a typologie žánru*. Praha, Československý spisovatel 1989. S. 74.

⁸ VLASÁK, Z.: Michal Viewegh: Aspoň se jim vysmát! Rozhovor o knize v Salonu Práva <http://www.novinky.cz/...-vysmat.html>

a parafráze, často měním vyprávěcí postupy... Dělam to ovšem intuitivně – nikoli proto, že bych chtěl text za každou cenu okrášlovat.“⁹

Intertextualita spája dielo *Mafie v Praze* do širokého priestoru medzitextových vzťahov, čím vytvára špecifickú, nevyčerpatelnú významovú rovinu. V diele neexistuje niečo ako jednoznačnosť, priamočiarosť a uzavretosť, rovnako v ňom neexistuje ani objektívna skutočnosť. Autor pre vytvorenie fenomenálneho príbehu postupoval metódou koláže, ktorá spája dohromady niekoľko prvkov. Napríklad Viewegh roztrhal na tisíc kúskov novinové výstrižky za posledných desať rokov, dôkladne ich premiešal a znovu pozliepal, alebo rozstrihol polovičku tváre niekdajšieho ministra vnútra a nahradil ju chlapčenskou tvárou rovnako podnikavého predchodcu, alebo námestníkovi ministra obrany odrezal jeho ruku a prilepil mu mafiánsku, zvierajúcu pištoľ atď. Na prvý pohľad sa tento postup zdá byť prezentáciou chaosu, na druhej strane je paródiou na prítomnosť a minulosť. Je dôkazom toho, že Viewegh kombinovaním niekoľkých žánrov vytvoril jedinečný príbeh, ktorý „jako systém vzájemne se přeskupujících a prolínajících labyrintů“¹⁰ vyjadruje vzťah k postmoderne. Práve táto intertextualita zapája román do širokej siete medzitextových vzťahov a vytvára tak špecifickú sémantickú rovinu, ktorá je významovo v podstate nevyčerpatelná.

Viewegh ako rozprávač zachytáva svet v neustálom pohybe, minulé a budúce udalosti sa vynárajú neustále. Tým sa ako rozprávač takmer stráca v personálnych prejavoch iných ľudí, vecí a v priestore. Napr.: „*Alexandr Lounský zvaný Saša seděl u svého stolu v redakci a s přemáháním se pokusil dojít borůvkový muffin. Ještě se nestihl nasnídat, protože hned ráno ukázal složku s materiály o Praze 11 Šéfredaktorovi a vedli o tom skoro hodinovou diskusi. Qui bono? tázal se logicky Robert. Jaký má tamější starosta Müller na sledování a zastrašování opozice zájem? To měl Saša zjistit. Ne že by se mu mezi ty boxery chtělo. S odevzdanou nelibostí pozoroval mastné drobký, dopadající na jeho obrovskou koženou aktovku. Obsahovala mnoho různých kapes a přihrádek a dvě pozdra na mobilní telefon – jenže Saša měl mobilní telefony tři; o tom třetím jeho žena nevěděla (některé věci jí raději neříkal – a Renata se už ani neptala). Právě onen třetí mobil mu nyní tiše zazvonil.*“¹¹

Vedľa striedania rozprávačských hľadísk a žánrovej rôznorodosti sa výrazným prostriedkom aktualizácie stal jazyk románu. Práve jazyk je tým najhlavnejším ukazovateľom, ktorý pomohol spisovateľovi dotvoriť celkový pohľad na osobnosť, charakter a jedinečnosť výpovede. Vďaka nemu mohol autor prejsť rôznymi vrstvami českého podsvetia a politiky a urobiť z neho karikatúru. „*Rtěnka samozřejmě nepřicházela v úvahu, ale Primátor přesto její setření odkládal až na poslední*

⁹ KUBÍČKOVÁ, K.: *Rozhovory*. MF DNES 2.10.2008. www.viewegh.cz

¹⁰ ŽILKA, T.: *Modernismus a postmodernismus*. Tvar, 1995, roč. 6, č. 1, s. 4 – 5.

¹¹ VIEWEGH, M.: *Mafie v Praze*. Brno, Druhé město 2011. S. 54.

Vieweghov thriller Mafie v Praze – fenomén českého postmodernizmu

*chvíli. Odjakživa preferoval červené odstíny, nicméně dnes ráno si zkusil drahou růžovou rtěnku od Chanelu.*¹²

Vieweghov štýl je v mnohom sarkastický, čo do románu s nadsázkou, resp. do žánru satirického thrilleru zapadá. Dôraz kladie na krátke vety a na dialogický rýchlo plynúci dej. Čitateľ napriek veľkej zhode s realitou musí mať vždy na pamäti, že ide o román-fikciu, čiže má chápať na fiktívnom príbehu celkovú situáciu, ktorá je v súčasnosti v Čechách.

Okrem toho Vieweghov spisovateľský talent umožnil ľahko identifikovať napr. príbramského šéfa podsvetia Františka Starku, ďalej politikov Stanislava Grossa, Radka Johna a Pavla Béma (ktorý je pod prezývkou Primátor vykreslený v karikature márnivca so záľubou v obliekaní dámskej luxusnej bielizne) a na druhej strane sa stretávame so spomínaným spoluautorom – novinárom Jaroslavom Kmentom a jeho šéfredaktorom Robertom Čáskenským. V súvislosti s tým Viewegh jednotlivé postavy vykresľuje v rôznych jazykových polohách, teda mieša spisovné s nespisovným, používa rôzne štýlové vrstvy, vytvára nové slová, narušuje syntaktické pravidlá, deštruuje text cudzojazyčnými prvkami. To všetko vnáša do významovej štruktúry textu vágnosť, neurčitosť, tajomnosť a tým sa zdôrazňuje otvorenosť a dôraz na výklad rozprávača.

Každá z jeho postáv prezentuje postavu-hypotézu, ktorá nie je len svojou nepoznateľnou stránkou pravdivejším obrazom človeka, ale tiež zapadá do štruktúry diela, chápaného ako otvorené a nikdy nezavŕšené. Viewegh ako postmodernista cítil obmedzenosť jediného pohľadu a tento pocit preniesol aj na literárnu postavu, čím hľadal cestu z konvenčného sveta. Priestor, v ktorom sa jeho postavy pohyujú, je často bizarný, ale v zmysle logického uvažovania nevytlúčený. Príbeh sa odohráva, ako už názov knihy predpokladá, v Prahe a zobrazuje bývalého mocného lobbistu Dareka Balíka, ktorý prišiel o svoj vplyv a rozhodol sa spolupracovať s políciou. To znepokojí všetkých, od ruskej a príbramskej mafie až po ministra vnútra, ktorí sa boja prezradenia kompromitujúcich materiálov z lobbistovho dlho zhromažďovaného archívu. Preto sa ho všetci chystajú zlikvidovať, čo sa im aj nakoniec podarí. Desivo pôsobí najmä tá skutočnosť, že neobmedzená zväť mafianskej činnosti sa teší podpore na najvyšších miestach. Medzitým do deja vstupujú kladní hrdinovia ako radový policajný pochôdzkár (zapálený pre boj s mafiou a korupciou), Plukovník vyhodенý z ministerstva vnútra, redaktori z MF Dnes, krásna dcéra lobbistu, ktorá si rieši svoj nevydarený vzťah s otcom a zamiluje sa do novinára-športovca. Kniha sa končí v zmysle akejsi nádeje, že ešte nie je všetko stratené, čo autor doložil slovami: „*chtěl jsem to prostě našim známým mafiantům trochu zkomplikovat, hodit hrst písku do celého toho hladce fungujícího soukolí. Nedělám si iluze, že se něco změní. Stačilo by mi, kdyby jim ty špinavosti nepro-*

¹² Tamže. S. 43.

*cházel tak snadno. Aspoň se jim můžeme vysmát... Ale hlavně: usvědčit ministra vnitra ze spiknutí s mafiány, to zažije český čtenář jenom v knize.*¹³

Literatúra

VIEWEGH, M.: *Mafie v Praze*. Brno, Druhé město 2011.

VLASÁK, Z.: Michal Viewegh: Aspoň se jim vysmát! Rozhovor o knize v Salonu Práva. <http://www.novinky.cz/...-vysmat.html>

KALINOVÁ, M.: *Strategie vyprávění v české postmodernistické próze*. Plzeň, FP ZU v Plzni 2011.

HODROVÁ, D.: *Hledání románu: kapitoly z historie a typologie žánru*. Praha, Československý spisovatel 1989.

KUBÍČKOVÁ, K.: *Rozhovory*. MF DNES 2.10.2008. www.viewegh.cz

ŽILKA, T.: *Modernismus a postmodernismus*. Tvar, 1995, roč. 6, č. 1, s. 4 – 5.

¹³ VLASÁK, Z.: Michal Viewegh: Aspoň se jim vysmát! Rozhovor o knize v Salonu Práva <http://www.novinky.cz/...-vysmat.html>